

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. J. Bussemaker
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Betreft: zienswijze concept regeling Erfgoedwet en ontwerp toelichting

Amsterdam, 7 juli 2014

Geachte minister,

Erfgoedvereniging Bond Heemschut maakt graag van de mogelijkheid gebruik om te reageren op uw ontwerp-Erfgoedwet. Zij is in beginsel positief over het opstellen van een wet voor al het erfgoed. Nu zijn verschillende vormen van erfgoed onder gebracht in verschillende wetten en wordt er op verschillende niveaus uitvoering gegeven aan registratie, toezicht en handhaving en dergelijke.

Globaal gezien is het onroerend erfgoed, de monumenten zoals aangewezen binnen de Monumentenwet 1988, gelijkwaardig beschermd en ontsloten.

Toch zijn er een aantal opmerkingen en gemiste kansen, die in dit eerste wetsvoorstel naar de mening van Heemschut zouden dienen te worden toegevoegd c.q. gerepareerd.

1. Definities wetstekst kunnen eenduidiger

Niet alle termen, die worden gebruikt in de wetstekst en in de Memorie van Toelichting worden ook daadwerkelijk toegelicht. Over de precieze duiding van deze begrippen kan ongewild verwarring ontstaan. Zo vragen wij ons af wat de term 'rijkscollectie' daadwerkelijk betekent. Wordt hier ook onroerend erfgoed mee bedoeld?

In de oude Monumentenwet 1988 werd het begrip 'beschermd monumenten' nog omschreven. Dit zijn onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers. Dit begrip vervalt nu. Dit is inconsistent, aangezien wel wordt gesproken over 'beschermd verzameling' en 'beschermd cultuurgoed'. Daarentegen komt de term 'beschermd erfgoed' (naamgeving hoofdstuk 3) weer niet voor in de begripsbepalingen.

2. Internationale verdragen beter verankeren in regeling en toelichting

Nederland dient aan zijn internationale verplichtingen te voldoen. In de concept regeling van de Erfgoedwet wordt netjes verwezen naar het Unesco verdrag uit 1970 en de Richtlijn 93/7/EEC van de Europese Raad. Uit het verdrag van Faro wordt inspiratie ontleend voor de definitie van cultureel erfgoed. De Staat der Nederlanden heeft zich echter achter meer internationale verdragen gesteld, handelend rond cultureel erfgoed. Zo is er het verdrag van Lissabon (2005), alsmede het verdrag van Portoroz (2001). Ook het Immaterieel Erfgoedverdrag van UNESCO(2012) is in deze context belangrijk. Deze verdragen dienen eveneens te worden opgenomen, onder een apart hoofdstuk internationaal/Europa, in de Memorie van Toelichting.

3. Onafhankelijk advies door Raad van Cultuur bij individuele aanwijzingen moet gehandhaafd blijven

De aanwijzingsprocedure voor monumenten is vastgelegd in hoofdstuk 3 artikel 3.1 tot 3.11. De adviesplicht geldt voor de gemeente waarin het monument zich bevindt en voor de provincie als een monument buiten de bebouwde kom ligt. De rol van de Raad voor Cultuur (RvC) als onafhankelijke toetsingsinstantie in de (individuele) aanwijzingsprocedure komt te vervallen. Het vervallen van een onafhankelijke toetsing is onwenselijk. De slager keurt in onderhavig wetsvoorstel zijn eigen vlees. Dit terwijl de gemeenten onafhankelijke deskundigen dienen in te schakelen m.b.t. advisering. Onze wens zou zijn om de onafhankelijke adviesrol van de RvC te handhaven. Wij achten ook in de toekomst onafhankelijke deskundige advisering m.b.t. de bescherming van erfgoed van groot belang om een objectieve en inhoudelijk goed onderbouwde belangenafweging te borgen.

4. Aanwijzen beschermde stads-en dorpsgezichten in Erfgoedwet behouden

Hoewel artikel 35 uit de Monumentenwet 1988 aangaande Beschermd Stads- en Dorpsgezicht wordt getransporteerd naar de Omgevingswet en de beschermende maatregelen via een instructie worden geregeld, vervalt het aanwijzen hiervan. Heemschut acht dit onwenselijk; omdat juist die aanwijzing onder deze terminologie, samen met de bijbehorende selectie door het Rijk, gemeenten dwingt te debatteren over de omgang met de kwaliteiten in het beoogde Gezicht. Daarnaast kan het beschermde stads-of dorpsgezicht een prima instrument zijn om ook waardevolle cultuurlandschappen te beschermen.

5. Burgerinitiatieven verankeren

In de Monumentwet 1988 kreeg de burger een belangrijke rol toegedicht. In Artikel 3 konden belanghebbenden aan u een verzoek doen tot aanwijzen van een beschermd monument. Deze systematiek is in 2011 verlaten en nu is burgerparticipatie geregeld via de ruimtelijke ordening. Op zich is dit een goed streven. Toch dient ook in de Erfgoedwet en in de Memorie van Toelichting beschreven te worden hoe om te gaan met burgerinitiatieven. Bijvoorbeeld in het publieksbereik van de archeologie en bij de aanwijzing van beschermde monumenten wordt de manier waarop burgers betrokken worden (buiten de aanwijzingsprogramma's om) gemist. Op zijn minst zou er een verwijzing moeten komen naar de Code Maatschappelijke Participatie die door het Ministerie van Infrastructuur is opgesteld. Ook een analyse hoe burgers of burgerinitiatieven zelf tot behoud en bescherming (kunnen) overgaan en welke manieren van ondersteuning en facilitering door de overheid daarbij gewenst is, wordt gemist.

6. Relatie tot de Omgevingswet

Met betrekking tot de monumentenzorg zijn met name uw taken en bevoegdheden opgenomen. De bescherming wordt geregeld in de Omgevingswet. De vraag is of in die zin de artikelen 5.1, 5.9 en 5.10 ook niet overgeheveld moeten worden naar de Omgevingswet, aangezien deze uitvoeringsgericht zijn.

7. Mogelijkheid tot anticiperen subsidiekaders in de wet opnemen

De Erfgoedwet beoogt een langdurige werking te hebben. Het is positief dat zowel het revolving fund als de huidige financieringsinstrumenten een plek hebben in de wet. Het kan echter voorkomen dat,

bezien een toekomstige politieke wens of noodzaak, er andere invalshoeken komen waarop onroerend erfgoed wordt gesubsidieerd. Te denken valt bijvoorbeeld aan een bijdrage voor energiebesparende maatregelen of verduurzaming. De wet is wat dat betreft teveel dichtgetimmerd en zou de mogelijkheid open moeten laten tot aanvullende financieringskaders (artikel 7.3).

8. Relatie roerend-onroerend (monument/beschermd cultuurogoed)

U stelt in de toelichting (p. 14) dat de regels voor de aanwijzing van rijksmonumenten voldoende ruimte bieden om recht te doen aan de waarde van ensembles. Wij constateren dat beschermde monumenten alleen beschermd zijn voor zover het de onderdelen betreft die aard- en nagelvast zijn. Het exterieur is bij de opstelling van de huidige beschermingslijsten bepalend geweest. Interieurs van boerderijen, woonhuizen en andere monumenten zijn nooit geïventariseerd.

Juist bij een aantal monumenten zijn roerende, dus niet nagelvaste cultuurogoederen, van essentieel belang, omdat zij een eenheid vormen qua ontwerp/ouderdom/leeftijd. In enkele gevallen gaat het zelfs om totaalontwerpen van architectuur, stoffering en inrichting ('Gesamtkunstwerk'). Dit noemen we in erfgoedterminologie een (top)ensemble. De waardevolle interieurs in relatie tot onroerend erfgoed (monumenten), dienen beschermd te worden.

Heemschut pleit voor de mogelijkheid om deze ensembles aan te wijzen als beschermde monumenten.

9. Voortreffelijke staat mobiel erfgoed?

In de toelichting (p.10) wordt gesproken over de 'voortreffelijke staat van het mobiel erfgoed'. Deze bewering komt uit de lucht vallen. De strijd om mobiel erfgoed op de weg, in het water of in de lucht te houden, blijkt keer op keer een gevecht. Een verankering van mobiel erfgoed in de Wet en de Memorie van Toelichting is noodzakelijk om ervoor te zorgen dat varende, rijdende, vliegende en railgebonden erfgoed beter beschermd kan worden. Het rijk zou zich dienen in te zetten om de WBC-lijst uit te breiden met die roerende objecten, die onvervangbaar Nederlands cultuurogoed zijn. Daarbij is het niet van belang of het object zich in rijks- of andere handen bevindt. De benoeming van mobiel erfgoed als onderdeel van het beschermd cultuurogoed in de Wet kan er aan bijdragen dat uitzonderingsposities mogelijk blijven om zonder blijvende schade deze objecten in roerende en monumentale staat te houden.

10. Bevoegdheden minister bij afvoeren van rijksmonumentenlijst niet helder

De bevoegdheden met betrekking tot de aanwijzing van monumenten zijn duidelijk omschreven. Met betrekking tot het afvoeren van monumenten zijn de bevoegdheden van de minister niet helder geformuleerd.

Erfgoedvereniging Heemschut ziet uw antwoord met vertrouwen tegemoet.

Met vriendelijke groet
Karel Loeff
Directeur